אגרות הראי"ה - כרך ב' - אגרת תקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י סיון תרע"ג - יפו
נמען: הרב ישראל פורת

תוכנית לעבודה מדעית־תורנית: מבוא כללי לתלמוד, ובינתיים מבוא לסדר נזיקין כדוגמה. העבודה כוללת בירור שם הסדר, המסכתות וסידורן, מקומות ואישים, דורות, מונחים משפטיים, ערכי מוסר המשפט, מקורות ההלכות, הבדלים בין דיני ישראל לבני נח, והשוואת הבבלי לירושלמי. העיקר: לא 'למדנות קטנה', אלא לקדש שם שמים ולהראות חכמת התורה לצורכי הדור. בעתיד ניתן להשוות גם למשפט האנושי הכללי.

עיקרי הדברים

- מבוא כללי לתלמוד.
- דוגמה: מבוא לנזיקין.
- השוואת בבלי וירושלמי.
- לא למדנות קטנה - קידוש שם שמים.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ח סיון תרע"ג[4].

ידי"נ[5] וחביבי הרב ר'[6] ישראל פורת נ"י[7], שלו'[8] רב.

הנני שולח בזה רשימה של שאלות לדוגמא, [תוכנית לחיבור "מבוא" שיטתי לתלמוד, שהרב קוק ביקש לעודד] אם ימצאו לנו חברים בעלי כשרון ורצון לעבודה כללית כזאת. יותר ראוי לדעתי להתחיל במבא כללי, לכהת"כ[9], ולפחות לכל התלמוד הבבלי והירושלמי. העבודות הטכניות הכלליות הנן יותר מוכשרות להסתדר יפה במבא כללי ומ"מ[10] רשמתי לע"ע[11] דוגמא למבא לנזיקין, ובמרוצת מכתבינו נתישב בזה אי"ה[12].

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5 ידי"נ - ידיד נפשי
6 ר' - רבי
7 נ"י - נרו יאיר
8 שלו' - שלום
9 לכהת"כ - לכל התורה כולה
10 ומ"מ - ומכל מקום
11 לע"ע - לעת עתה
12 אי"ה - אם ירצה השם

באה"ר[13] אדר"ש[14] ידיד לבנו הרי"מ[15] חרל"פ[16] שליט"א[17]. גם הוא העיר ע"ד[18] ענין זה במכתב. מה טוב הי'[19] אם יתן הוא שי'[20] מרוחו על עבודת קודש זו. העיקר הוא שלא להפוך עסק זה לענין של למדנות קטנה, כי"א[21] לשום עין למרחקים, לעורר את הרוח לקדש שם שמים, ולפעול תוספת אורה וקדושה בישראל, ע"י[22] רוממות כבוד התורה, בהראות פעולת חכמה לצרכי הדור הרוחניים, והדברים יעלו ויגיעו עד למדת הארת הדיעות, במעלתן העליונה. אל ד' ויאר לנו, ומציון אור חדש יאיר לנו.

בברכה ואה"ר[23] מכבדו וידידו מצפה לעזרת ד' ותשועתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

א. ע"ד סדר נזיקין בכלל:

א) בירור שם הסדר, ע"פ[24] כל המקורות האפשריים, נזיקין או ישועות. ["ישועות" הוא כינוי לסדר נזיקין בדרשת חז"ל (שבת לא)]

ב) הוראת השם "נזיקין", ערכו הדקדוקי.

ג) כמה פעמים נזכר שם הסדר בגוף הסדר, וכמה בכל התלמוד ובירושלמי, ובמדרשים וכו'[25].

ד) ערך הסדר בכללות הש"ס[26], השפעתו על שאר המקצעות, ערכו במנין הסדרים.

ה) כמה מסכתות בסדר ותכן כללי של כל מסכת, סדורן של המסכתות לפי כל השיטות, אם יש סדר למשנה, ויחש המסכתות זל"ז[27] בסדורן, לפי כל הנאמר בזה, פרקי כל מסכת וסדרם, וכן משניות כל פרק ופרק וההבדלים בזה בין הבבלי והירושלמי וכו'

ו) כמה מיני סדרי נזיקין מוזכרים, כמו נזיקין דבי קרנא, ["נזיקין של בית קרנא", אוסף משניות קדום שנזכר בגמרא] בי רבה וכו', ובירור מהותם כמה דאפשר.

ז) כמה ענינים כלולים בסדר זה שהם שייכים לסדרים אחרים, וכמה פעמים נזכרו עניני הסדר במקורות אחרים בבבלי, ירושלמי ומדרשים; עניני סדר זה שלא נזכרו בו, רק מחוצה לו.

ח) האגדה של הסדר ובירור ענינה וביחוד מסכת אבות, ערכה, יחוסה להסדר כלו.

ט) שמות כל המקומות שנזכרו בסדר זה, וכן האישים והעובדות ההיסטוריים, פתרונם המדויק, בירור ערכיהם הגיאוגרפיים וההיסטוריים.

---

13 באה"ר - באהבה רבה
14 אדר"ש - אחר דרישת שלום
15 הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
16 חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
17 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
18 ע"ד - על דבר
19 הי' - היה
20 שי' - שיחיה
21 כי"א - כי אם
22 ע"י - על ידי
23 ואה"ר - ואהבה רבה
24 ע"פ - על פי
25 וכו' - וכולי (וכן הלאה)
26 הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
27 זל"ז - זה לזה

י) סדורי הדורות והשקפה הסטורית כללית, מראשית זכירת קדמון התנאים עד אחרון האמוראים,

יא) רישום כל העבודה שנעבד הסדר מראש מקדם עד הימים היותר אחרונים. א בירורי חלקיו הפרטיים:

א) באורי וברורי השמות המדעיים ההלכיים שלו, כמו: מזיק ונזיק, שומר ופרטיו, מפקיד ונפקד, פרטי הנזקים, שעבוד, הפקר, יאוש, מציאה, חזקה, מחאה, ערעור, הקנינים השונים, קרקע ומטלטלים, גרמא וגרמי, [נזק בעקיפין, "גרמא בנזקין" ו"דינא דגרמי"] הודאה, עדות, ממון, קנס, דיני ממונות, דיני נפשות, דין פשרה, בית-דין, מלקות, מיתה ופרטיהן, מדה משקל ומנין, אונאה, רבית, אומן, פועל, חוכר, מקבל, שותפים, שכנים, מכירה, ירושה, שטרות, ערב, שבועות ופרטיהן וכל כיו"ב[28].

ב) באורים וברורים פרטיים כאלה על עניני האגדה שבסדר, ביחוד ע"ד ערכי המוסר של המשפט, גם ע"פ המקומות בתנ"ך[29] המדוברים ממנו, המוסרים על קלקולי המשפט השונים, מיני הקלקולים, מיני השוחד, ענפיו וסוגיו, דרכי חז"ל[30] בהרחקותיו, ענוי הדין, [עינוי הדין, השהיית הדין] עוות הדין, עומק הדין, צד הקושי שבו, דין מרומה, [דין שהדיין חושד שהעדים משקרים] דין אמת לאמתו. [שבת י] הקוים שנתוספו בעניני המשפט הכוללים, [מוסדות ה"כולל" של היישוב הישן] אחרי התלמודים, כתקנות הגאונים, הועדים, מנהגי הפוסקים המאוחרים. חלופי המצב בערך הנהגת המשפט התוריי מאז ועד הזמן האחרון, בחו"ל[31] ובא"י[32], הממונים, הכוללים, הועדים וכו'.

ג) מקורות ההלכות שבסדר. כמה מפורשות בתורה, כמה מדרשא. דרכי הדרישות ופרטיהן שמשתמשים בהם בסדרנו, כמה מתקנה, כמה מהלכות מדינה וממנהג.

ד) בירורים מיוחדים על ההבדלים שבין דיני ישראל לדיני בני נח ע"פ חוג הסדר, בין א"י[33] ובבל ביחש לדיני הסדר, על ערך הסמיכה ותעודתה, [סמיכת החכמים, שבזמן הזה בטלה] וחלוקי דעות שבה.

ה) התנאים והאמוראים שבסדר, במשנה, בהבדלי הגרסאות בין הבבלי והירושלמי, בברייתות ובתוספתות שלא הובאו בתלמוד.

ו) ההלכות הפסוקות שבסדר, המוסכמות מעיקרא והשנויות במחלוקת, הספיקות שנפשטו ושלא נפשטו.

כל אלה וכיו"ב[34] שייכים למבוא הכללי, וכעין זה צריך מבא פרטי של כל מסכת בפ"ע[35], ומבא קצר לכל פרק בפ"ע. ואח"כ[36] צריכים לבא הכללים שבהם יתבארו שרשי ההלכות בכל אפניהם הכוללים וגדריהם, מושגי אבות ותולדות ענפיהם והסתעפותם שייכים בצדם ההקפי להמבא, עם כל פירוש שמותיהם והבנתם בצדם הפנימי. מהות הסברות, ההלכות, ההכרעות, החילוקים שבין התלמודים והתוספתות בהלכה, - אל הכללים. קשה לסמן בדיוק את

---

28 כיו"ב - כיוצא בזה

29 בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים

30 חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה

31 בחו"ל - בחוץ לארץ

32 ובא"י - ובארץ ישראל

33 א"י - ארץ ישראל

34 וכיו"ב - וכיוצא בזה

35 בפ"ע - בפני עצמו

36 ואח"כ - ואחר כך

הגבולים בין עבודת המבוא להכללים, אבל העסק בעצמו יחכים בע״ה[37], וכ״פ[38] יהי׳[39] הכרח להשתמש בזה ובזה, ודי״ת[40] דודים זל״ז.

בכלל דרך העבודה צריך להיות: להשוות על כל ענין את הבבלי לעומת הירושלמי, וחיפוש בכל המקורים השייכים לו, מהקדמונים: התרגומים, המסורות, תשובות הגאונים וכו׳ עד דברי האחרונים, בעלי ההלכה, הפוסקים, המבקרים וכו׳, לחקור גם על העבודה החיצונה, כשל הנכרים, הקראים, ולברר את המקום שהלכו בו לפי תומם בדרך ישרה ומקום המעדת רגליהם. [והמקום שבו נכשלו] ובכלל להרבות בחיפוש, בחקירה של ישוב הדעת, ולמעט בהשערות ודמיונות.

וכשירחיב ד׳ גבולנו נוכל לשוטט גם על פני כל היסוד המשפטי בכללות האנושיות, להראות עד כמה גדלה השפעת הקודש על החול להעלותו, ונתחבר בזה עם חכמי לב יודעי ד׳ המבינים בספרויות עמים שונים, יהיה זה כמו כליא עורב לבניננו הנכבד בקודש.

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי״ה, כרכים א׳-ד׳

---

37 בע״ה - בעזרת השם

38 וכ״פ - וכן פסק

39 יהי׳ - יהיה

40 ודי״ת - ודברי תורה